

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НОВОВОЛИНСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ЕКОНОМІКИ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ

ЗАТВЕРДЖУЮ
Директор ННЦЕМ
Роман ЧОРНИЙ

«30» _____ 2024 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з науково-педагогічної
роботи
Віктор ОСТРОВЕРХОВ

«30» _____ 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

з дисципліни «ПІДПРИЄМНИЦТВО»

ступінь вищої освіти – перший / бакалаврський
галузь знань 07 «Управління та адміністрування»
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
освітньо-професійна програма «Фінанси»

Кафедра фундаментальних та спеціальних дисциплін

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції (год.)	Практич. (семін.) (год.)	ІРС (год.)	Тренінг (год.)	Самост. робота студ. (год.)	Разом (год.)	Зал. (сем.)
Денна	I	1	32	14	3	6	35	90	1
Заочна	I	1	8	4	-	-	78	90	2

30.08.2024

Робоча програма складена на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», затвердженої Вченою радою ЗУНУ, (протокол № 11 від 26.06.2024 р.)

Робочу програму склала к.е.н., доцент, завідувач кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін Наталія КРАВЧУК

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін НННІЕМ, протокол № 1 від 27 серпня 2024 р.

Завідувач кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін к.е.н., доцент _____ Наталія КРАВЧУК

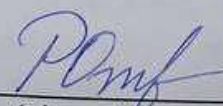
Розглянуто та схвалено групою забезпечення спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», протокол № 1 від 30 серпня 2024 р.

Голова групи забезпечення спеціальності
д.е.н., проф.

_____
(підпис)

Ольга КИРИЛЕНКО

Гарант ОПШ,
к.е.н., доц.

_____
(підпис)

Ольга РИМАР

1. СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ПІДПРИЄМНИЦТВО»

Опис дисципліни «Підприємництво»

Дисципліна - «Підприємництво»	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS - 3,0	Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»	Статус дисципліни – нормативна дисципліна циклу професійної підготовки Мова навчання - українська
Кількість залікових модулів - 3	Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок» Освітньо-професійна програма «Фінанси»	Рік підготовки: 2024/2025 Денна – 1 Заочна - 1 Семестр: Денна -1 Заочна – 1,2
Кількість змістових модулів -2	Ступінь вищої освіти – перший/бакалаврський	Лекції: Денна - 32 год. Заочна – 8 год. Практичні заняття: Денна - 14 год. Заочна – 4 год.
Загальна кількість годин Денна - 90 год. Заочна - 90 год.		Самостійна робота: Денна - 35год., Тренінг – 6 год.; Заочна – 78 год. Індивідуальна робота Денна – 3 год.
Тижневих годин – 6 год., з них аудиторних – 3 год.		Вид підсумкового контролю - залік

2. МЕТА І ЗАВДАННЯ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ «ПІДПРИЄМНИЦТВО»

2.1. Мета вивчення дисципліни

Мета вивчення дисципліни «Підприємництво» – озброїти майбутніх спеціалістів знаннями з прикладної економіки, зокрема, методами раціональної організації і управління виробництвом з метою підвищення ефективності функціонування підприємства як основної ланки суспільного виробництва в умовах ринкової економіки.

2.2. Завдання вивчення дисципліни

В результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

– знати: форми прояву об'єктивних економічних законів в конкретних галузях, підприємствах різних форм власності, форм організації і тенденції розвитку продуктивних сил і виробничих відносин, міру відповідності виробничих відносин рівню розвитку продуктивних сил; економічні методи управління підприємствами, галузями;

– вміти: використовувати на практиці традиційні і знаходити нові методи економічного впливу на трудові колективи з метою більш повного використання матеріально-технічного і трудового потенціалу галузей; давати оцінку якості; розробляти заходи з підвищення ефективності виробництва і якості роботи; ефективно використовувати економічні важелі, такі як ціна, прибуток, матеріальне заохочення

2.3. Найменування та опис компетентностей, формування котрих забезпечує вивчення дисципліни:

Здатність опановувати та усвідомлювати інформацію щодо сучасного стану і тенденцій розвитку фінансових систем (державні фінанси, у тому числі бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування).

2.4. Передумови вивчення дисципліни

Для вивчення дисципліни «Підприємництво» необхідними є отримані студентами знання та вміння із дисциплін «Економічна теорія», «Мікроекономіка», «Макроекономіка».

2.5. Результати навчання

В результаті вивчення дисципліни «Підприємництво» студенти здатні:

- показати належний рівень знань у сфері фінансів, банківської справи та страхування, розуміння принципів фінансової науки, особливостей функціонування фінансових систем, фінансової термінології.
- виявляти та аналізувати ключові характеристики фінансових систем, оцінювати їх взаємозв'язки з національною та світовою економіками.
- визначати функціональні області та взаємозв'язки між суб'єктами фінансових систем.

3. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ «Підприємництво»

Змістовий модуль 1. Соціально-економічна природа підприємництва

Тема 1. Теоретичні засади підприємництва

Підприємництво і ринок. Середовище підприємництва: макро-, мезо- і мікрорівні. Сутність підприємництва. Цілі підприємництва: 1) вивчення, стимулювання і задоволення попиту суспільства в межах конкретних потреб; 2) формування попиту на «свідоме споживання». Класифікація цілей підприємництва: за масштабом охоплення; за характером діяльності; за спрямованістю дій. Ознаки підприємництва: самостійна діяльність; ініціативна та творча діяльність; систематична діяльність; діяльність, яка здійснюється на власний ризик; досягнення економічних та/або соціальних результатів. Об'єкти підприємницької діяльності: майно, товари (послуги), гроші і цінні папери, інформація та результати інтелектуальної діяльності

Основні принципи та функції підприємницької діяльності. Базові принципи

підприємницької діяльності: вільний вибір видів підприємницької діяльності; самостійне формування підприємцем програми своєї діяльності, переліку постачальників і споживачів своєї продукції, джерел залучення ресурсів тощо; самостійне встановлення цін на продукцію (товари, послуги); вільний найм підприємцем працівників; комерційний розрахунок та власний комерційний ризик; вільне розпорядження прибутком, що залишається у підприємця після сплати податків, зборів та інших платежів, передбачених законом.

Функції підприємницької діяльності: інноваційна (творча), соціальна, екологічна, ресурсна, стимулююча, організаційна.

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 13,14.

Тема 2. Види підприємництва

Принципи, форми і типи підприємницької діяльності. Законодавче забезпечення підприємництва. Активізація підприємницької діяльності в Україні. Франчайзинг як особлива форма організації бізнесу. Виробнича і посередницька діяльність.

Виробниче підприємництво: поняття і класифікаційні ознаки. Види виробничого підприємництва за характером впливу на виробничі процес: основне, допоміжне. Оцінні показники ефективності виробничого підприємництва.

Торговельне (комерційне) підприємництво. Вид торговельного (комерційного) підприємництва залежно від ринку, в межах якого здійснюється товарний обіг: зовнішня торгівля; внутрішня торгівля. Види торговельного (комерційного) підприємництва залежно від ланок проходження товару: гуртова торгівля, роздрібна торгівля. Торговельно-посередницька діяльність. Види торгових посередників залежно від виду посередницьких операцій: дилери, дистриб'ютори, комісionери, консигнатори, агенти, брокери. Види торгових посередників залежно від місця у каналі розподілу товарів: гуртові торговці, роздрібні торговці.

Підприємництво на ринку товарів, цінних паперів і робочої сили. Поняття і види бірж за профілем діяльності: товарні, фондові, валютні біржі, біржа праці. Ознаки та функції бірж. Основні функції товарних бірж: надання посередницьких послуг з укладання торгових угод; упорядкування оптової торгівлі, регулювання торгових операцій і вирішення торгових суперечок; збір і публікація інформації про ціни, стан виробництва й інші фактори, що впливають на ціни. Види товарних бірж: за характером асортименту; за ступенем відкритості; за типом біржових угод. Біржовий товар.

Підприємництво у сфері послуг. Послуга як діяльність з надання матеріального чи нематеріального блага іншій особі, що здійснюється для задоволення її особистих потреб. Види послуг за призначенням: виробничі, розподільчі, споживчі, суспільні. Перспективні напрями розвитку підприємництва у сфері послуг в сучасних умовах господарювання.

Література: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 13,14.

Тема 3. Організація підприємницької діяльності

Поняття підприємства як головної ланки народного господарства, його основні риси.

Мета, завдання і основні напрями діяльності підприємства. Створення підприємства та правові основи його функціонування. Господарський кодекс

України. Статут підприємств. Генеральна тарифна угода й колективний договір. Класифікація підприємств.

Виробничі об'єднання підприємств і організацій, порядок їх утворення, функції та мета. Характеристика видів інтеграційних форм підприємств і організацій: добровільні і інституційні об'єднання (асоціації, консорціуми, концерни, корпорації, фінансово-промислові групи, холдинги тощо).

Поняття і характеристика ринкового типу господарювання. Підприємство – головний атрибут ринку. Складові елементи ринкової інфраструктури.

Стратегія підприємства на ринку: мета, пріоритети, ініціатива, політика. Вибір сегменту ринку та робота в ньому.

Підприємницькі договори (контракти, угоди): структура і порядок укладання. Загальні і специфічні умови договору. Основні напрямки співпраці партнерів. Партнерські зв'язки та угоди.

Література: 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 13,14.

Тема 4. Управління підприємницькою діяльністю

Мета і завдання виробничої діяльності та необхідність управління нею. Поняття і принципи управління суб'єктами господарювання та шляхи вдосконалення.

Поняття і класифікація методів управління. Характеристика економічних, адміністративних, соціально-психологічних методів управління.

Структура органів управління промисловістю, галуззю, підприємством. Типи організаційних структур управління: лінійні, функціональні, штабні, матричні (програмно-цільові), дивізіональні.

Вищі органи управління підприємствами та організаціями: міністерства і комітети, державні корпорації і концерни. Ефективність адміністративної реформи в Україні. Зарубіжний досвід централізованого управління підприємствами та організаціями.

Макроекономічне регулювання діяльності підприємства. Правові аспекти діяльності підприємства. Податкова, кредитна, амортизаційна політика держави.

Прогнозування діяльності підприємства: мета, ознаки, об'єкти, принципи. Нормативне й пошукове прогнозування. Суб'єкти прогнозування (центральний, функціональний чи галузевий орган управління, науково-дослідна організація, фірма). Методи прогнозування (евристичні, фактографічні, якісні та кількісні). Види прогнозів (коротко- і довгостроковий) та сфери їх застосування.

Основні принципи та методи планування. Система планів виробничої діяльності та порядок їх розробки. Види планів: стратегічні, тактичні й оперативні, бізнес-плани.

Характеристика бізнес-планування: суть і призначення. Структура бізнес-плану. Методика розробки окремих розділів бізнес-плану. Практика використання бізнес-планів за ринкових умов господарювання. Основні розділи і показники плану розвитку підприємства, галузі.

Література: 3, 5, 6, 10, 12.

Змістовий модуль 2. Ресурсне забезпечення та ефективність підприємницької діяльності

Тема 5. Кадрове забезпечення та оплата праці в підприємницькій діяльності

Роль людського фактору в підвищенні ефективності діяльності підприємства. Кадри підприємства, їх склад і структура. Категорії персоналу підприємства, робітники, службовці, спеціалісти, керівники. Класифікація персоналу за професіями та кваліфікацією. Характеристика робітників за рівнем кваліфікації. Чинники, що впливають на рівень кваліфікації керівників, спеціалістів і службовців. Особливості співвідношень категорій персоналу на підприємствах різних типів, розмірів і форм власності. Вплив науково-технічного прогресу на структуру кадрів.

Розрахунок чисельності працюючих на підприємстві. Планування дійсного фонду робочого часу працюючого. Методи визначення чисельності основних робітників за: трудомісткістю виробничої програми, нормами обслуговування, нормами виробітку. Розрахунок чисельності допоміжних робітників. Визначення чисельності керівників, спеціалістів і службовців. Продуктивність праці та її вимірники: натуральні, трудові та вартісні. Планування росту продуктивності праці за техніко-економічними факторами. Резерви росту продуктивності праці. Динаміка продуктивності праці на підприємствах різних галузей. Наукова організація і нормування праці.

Поняття, види і шляхи росту заробітної плати. Основні принципи організації оплати праці та її регулювання. Функції оплати праці та їх реалізація. Державне регулювання оплати праці та соціального захисту. Регулювання оплати праці на основі колективного договору.

Мінімальна заробітна плата. Тарифна система, єдина тарифна система розрядів і коефіцієнтів з оплати праці. Диференціація оплати праці за певними ознаками. Оплата праці керівників, спеціалістів, службовців, робітників. Форми і системи оплати праці. Використання колективної системи оплати праці. Безтарифна система оплати праці. Характеристика контрактної системи оплати праці. Ефективність використання системи участі працівників підприємств у прибутках (за результатами виробничо-господарської діяльності і відносин власності). Зарубіжний і вітчизняний досвід участі працівників в прибутках. Формування фонду оплати праці на підприємстві.

Література: 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 12, 13, 14.

Тема 6. Матеріальні ресурси в підприємницькій діяльності

Поняття та види матеріальних ресурсів. Матеріально-сировинні ресурси та їх склад. Засоби праці та предмети праці.

Поняття, класифікація, структура основних засобів і їх роль в розширеному відтворенні. Фактори, що визначають структуру основних засобів. Особливості структури основних засобів в галузях. Первісна, відновна та залишкова вартість основних засобів. Індексація основних засобів. Облік і оцінка основних засобів. Види та показники зношення основних засобів. Амортизація основних засобів. Норми амортизації. Прискорена амортизація. Напрямки відтворення основних засобів. Виробнича потужність і фактори, що на неї впливають. Методи визначення виробничої потужності на підприємствах різних галузей. Використання економіко-математичних методів при плануванні покращення використання основних фондів і виробничих потужностей.

Поняття, матеріальний склад і структура оборотних засобів підприємства. Система показників використання матеріальних ресурсів. Нормування витрат матеріальних ресурсів. Поняття оборотних коштів підприємства. Загальна

характеристика та нормування оборотних коштів. Сутнісна характеристика та класифікація оборотних коштів підприємства. Нормовані і ненормовані оборотні кошти. Методи розрахунку нормативів оборотних засобів (аналітичний, коефіцієнтний, прямого рахунку).

Розрахунок нормативів оборотних засобів у виробничих запасах, незавершеному виробництві, витратах майбутніх періодів, залишках готової продукції на складі. Методика розрахунку показників ефективності використання оборотних коштів: коефіцієнт оборотності (завантаження), тривалість одного обороту. Шляхи покращення використання оборотних коштів. Проблеми нестачі оборотних коштів і поповнення їх величини до нормативного рівня за умови кризової ситуації на підприємстві.

Література: 3, 4, 5, 6, 9, 10, 12, 13, 14.

Тема 7. Нематеріальні ресурси та інтелектуальна власність підприємства

Поняття та класифікація фінансових ресурсів. Процес формування та джерела фінансових ресурсів підприємства. Поняття та види кредитних ресурсів. Суть та джерела банківського кредитування підприємства. Формування вартості різних форм кредитних ресурсів. Комерційне та державне кредитування підприємств. Напрями діяльності закордонних спеціалізованих кредитних структур з обслуговування підприємств.

Поняття і види нематеріальних ресурсів підприємства, їх вплив на конкурентоспроможність його продукції в певному сегменті ринку. Характеристика об'єктів промислової власності – винаходів, промислових зразків, товарних знаків, знаків обслуговування. Інформаційні технології і програмні продукти. Інші нематеріальні ресурси – «ноу-хау», раціоналізаторські пропозиції, гудвіл фірми. Нематеріальні активи як юридично оформлені права виключного користування об'єктами промислової та інтелектуальної власності; їх вартісна оцінка й строки зношування.

Поняття інтелектуальної власності. Інтелектуальна власність як товар. Інтелектуальна власність як нематеріальний актив. Об'єкти і суб'єкти права інтелектуальної власності. Правовий захист об'єктів інтелектуальної власності. Торгова марка як інтелектуальна власність та нематеріальний актив. Торгова марка як елемент підвищення конкурентоспроможності. Правова охорона торгових марок як об'єкта інтелектуальної власності. Ліцензії. Ліцензійні угоди. Види розрахунків за ліцензії: роялті, паушальна плата, комбіновані платежі. Оцінювання торгових марок. Види оцінок. Підходи до визначення вартості торгових марок: витратний, прибутковий, ринковий. Ідентифікація та оцінювання конкурентних переваг торгової марки. Особливості формування та використання інтелектуальної власності при здійсненні підприємницької діяльності в різних сферах.

Література: 5, 4, 6, 10, 13, 14.

Тема 8. Фінансові ресурси та інвестиції в підприємницькій діяльності

Поняття, склад і структура фінансових ресурсів в підприємстві. Фінансові ресурси як грошові доходи та надходження, що знаходяться у розпорядженні підприємства. Фінансові ресурси як інструмент виконання фінансових зобов'язань. Види фінансових ресурсів. Власні фінансові ресурси:

поняття і джерела формування (статутний капітал, прибуток, амортизаційний фонд). Залучені фінансові ресурси: поняття і джерела формування (авансовані замовником кошти, борги з оплати праці, борги до бюджетів різних рівнів, резервні кошти). Позикові ресурси: поняття і джерела формування (банківські кредити, товарні кредити).

Поняття, характеристика та роль інвестицій у відтворенні виробничого потенціалу підприємства. Склад інвестицій підприємства. Внутрішні та зовнішні джерела інвестування. Іноземні інвестиції та їх види (прямі та портфельні). Різновиди та структура реальних (виробничих) інвестицій (капіталовкладень). Структура капітальних вкладень (технологічна, відтворювальна): тенденції й динаміка.

Планування виробничих інвестицій (капітальних вкладень). Джерела фінансування та обчислення необхідного обсягу капітальних вкладень. Роль фінансових інвестицій. Види цінних паперів, порядок їх випуску й обігу. Державне регулювання й масштаби обігу цінних паперів в Україні. Загальні положення методології визначення економічної ефективності фінансових і виробничих інвестицій. Методика оцінки ефективності виробничих інвестицій за умов ринку з урахуванням грошових потоків, ставок дисконту, господарського ризику й інфляції. Абсолютна і порівняльна ефективність виробничих інвестицій (капітальних вкладень). Ефективність реконструкції. Врахування фактору часу при визначенні ефективності виробничих інвестицій (капітальних вкладень). Особливості визначення і показники ефективності використання різних видів цінних паперів. Сукупність чинників, що впливають на рівень ефективності інвестицій. Основні шляхи підвищення ефективності використання капітальних вкладень. Організаційно-фінансові важелі підвищення ефективності обігу цінних паперів. Економічне обґрунтування інвестиційних проектів в бізнес-плані. Щорічний прибуток, як показник ефективності інвестиційного проекту.

Література: 3, 4, 5, 6, 7, 8, 12, 13, 14.

Тема 9. Якість продукції та її забезпечення в підприємстві

Поняття і визначення рівня конкурентоспроможності продукції. Поняття «якість продукції». Виробничі і споживчі властивості продукції та її технічний рівень. Показники і вимірники якості продукції. Управління якістю продукції. Заводські системи управління якістю продукції. «Петля» якості. Методи контролю якості продукції.

Поняття, складові елементи та принципи здійснення стандартизації продукції. Вітчизняні стандарти. Економічне значення сертифікації продукції. Види сертифікації: обов'язкова і добровільна. Міжнародні системи стандартизації і сертифікації продукції.

Економічна і соціальна ефективність стандартизації і сертифікації продукції.

Система стандартизації в Україні. Органи Держстандарту – центри стандартизації, метрології та сертифікації. Відповідальність за порушення вимог стандартів.

Шляхи підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств.

Література: 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 13, 14.

Тема 10. Витрати та ціноутворення в підприємницькій діяльності

Поняття і класифікація витрат на виробництво продукції. Структура поточних витрат та їх включення до собівартості продукції. Поняття і методика розрахунку кошторису витрат на виробництво.

Калькулювання витрат на виробництво продукції. Об'єкти калькулювання й калькуляційна одиниця. Типова номенклатура калькуляційних статей витрат. Методика обчислення окремих статей калькуляції. Методи прогнозування собівартості нових виробів (питомих витрат, бальний, агрегатний, кореляційний, графоаналітичний).

Шляхи зниження поточних витрат в розрахунку на одиницю продукції: підвищення технічного рівня виробництва, вдосконалення організації виробництва, праці й управління; збільшення обсягу виробництва та підвищення якості продукції. Техніко-економічні фактори зменшення поточних витрат. Енергозбереження і його вплив на собівартість.

Економічний зміст, функції і види цін та сфери їх застосування. Методи встановлення цін: собівартість плюс прибуток; забезпечення фінансованої величини прибутку; за рівнем поточних цін (конкуренції); за рівнем попиту. Система знижок і доплат до ціни. Державне регулювання ціноутворення. Шляхи вдосконалення ціноутворення в Україні.

Література: 3, 4, 5, 6, 8, 11, 12, 13, 15, 14.

Тема 11. Ефективність підприємницької діяльності

Виручка від реалізації продукції і дохід підприємства. Дохід і прибуток – показники фінансових результатів; різниця між ними. Джерела формування прибутку (доходу) підприємства. Прибуток – основний показник діяльності підприємства. Типова схема використання прибутку. Показники прибутку, їх розрахунок. Рівень прибутковості підприємств різних галузей економіки України.

Рентабельність – відносний показник ефективності діяльності підприємства. Показники рентабельності та їх розрахунок. Шляхи підвищення рентабельності на підприємствах різних галузей економіки України.

Суть і методичні підходи до оцінки загального фінансово-економічного стану підприємства. Методика розрахунку показників фінансового стану підприємства: прибутковості, ліквідності, оборотності, стійкості.

Загальна методологія вимірювання ефективності виробництва. Види ефективності (економічна і соціальна; локальна і народногосподарська; первісна і мультиплікаційна; абсолютна і порівняльна). Система показників ефективності виробництва. Оцінка соціальної ефективності виробництва. Класифікація факторів зростання ефективності виробництва: внутрішні і зовнішні.

Оцінка ризиків та економічна безпека підприємства. Служба безпеки фірми (підприємства, організації).

Література: 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 14.

Тема 12. Соціальна відповідальність бізнесу

Соціальна відповідальність бізнесу та Концепція гармонійного (сталого) розвитку. Основні принципи Концепції гармонійного (сталого) розвитку. Вимоги і цілі Концепції гармонійного (сталого) розвитку. Індикатори для моніторингу реалізації Цілей гармонійного (сталого) розвитку. Державне фінансування Цілей

гармонійного (сталого) розвитку в Україні.

Соціальна відповідальність бізнесу як складова Концепції гармонійного (сталого) розвитку. Соціальна відповідальність бізнесу як добровільна ініціатива підприємства (підприємця) щодо відповідальності за вплив його рішень і діяльності на суспільство і довкілля через прозору та етичну поведінку, яка сприяє сталому розвитку, здоров'ю добробуту суспільства. Складові соціальної відповідальності: економічна (відповідальність за економічні результати діяльності); екологічна (відповідальність за вплив на стан довкілля); соціальна (відповідальність за вирішення соціальних проблем). Основні вимоги до соціальної відповідальності бізнесу: врахування очікувань зацікавлених сторін; відповідність чинному законодавству і узгодженість з міжнародними нормами поведінки; інтегрованість у діяльність підприємства.

Соціальна відповідальність бізнесу та циклова економіка. Ділова етика підприємця. Характерні ознаки ділової етики підприємця: вміння спілкуватися. повага чужої думки, стримування емоцій, визнання власної неправоти.

Література: 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 14.

4. СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ З ДИСЦИПЛІНИ
«Підприємництво»
спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та
фондовий ринок»
(денна форма навчання)

	Кількість годин					
	лекції	практичні заняття	самостійна робота	індивідуальна робота	тренінг	контрольні заходи
Змістовий модуль 1. Соціально-економічна природа підприємництва						
Тема 1. Теоретичні засади підприємництва	2	1	-	1	3	тестування, розрахунково-аналітичні завдання
Тема 2. Види підприємництва	2	1	2			
Тема 3. Організація підприємницької діяльності	2	1	2			
Тема 4. Управління підприємницькою діяльністю	2	1	2			
Змістовий модуль 2. Ресурсне забезпечення та ефективність підприємницької діяльності						
Тема 5. Кадрове забезпечення та оплата праці в підприємницькій діяльності	2	2	2	2	3	тестування, розрахунково-аналітичні завдання
Тема 6. Матеріальні ресурси в підприємницькій діяльності	2	1	2			
Тема 7. Нематеріальні ресурси та інтелектуальна власність підприємства	2	1	2			
Тема 8. Фінансові ресурси та інвестиції в підприємницькій діяльності	2	1	4			
Тема 9. Якість продукції та її забезпечення в підприємстві	2	1	5			
Тема 10. Витрати та ціноутворення в підприємницькій діяльності	2	2	2			
Тема 11. Ефективність підприємницької діяльності	2	1	2			
Тема 12. Соціальна відповідальність бізнесу	2	1	2			
РАЗОМ	32	14	35	3	6	

**спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(заочна форма навчання)**

	Кількість годин			
	лекції	практичні заняття	самостійна робота	Контрольні заходи
Змістовий модуль 1. Соціально-економічна природа підприємництва				
Тема 1. Теоретичні засади підприємництва	4	2	8	тестування, розрахунково-аналітичні завдання
Тема 2. Види підприємництва			10	
Тема 3. Організація підприємницької діяльності			8	
Тема 4. Управління підприємницькою діяльністю			8	
Змістовий модуль 2. Ресурсне забезпечення та ефективність підприємницької діяльності				
Тема 5. Кадрове забезпечення та оплата праці в підприємницькій діяльності	4	2	8	тестування, розрахунково-аналітичні завдання
Тема 6. Матеріальні ресурси в підприємницькій діяльності			8	
Тема 7. Нематеріальні ресурси та інтелектуальна власність підприємства			8	
Тема 8. Фінансові ресурси та інвестиції в підприємницькій діяльності			8	
Тема 9. Якість продукції та її забезпечення в підприємстві			8	
Тема 10. Витрати та ціноутворення в підприємницькій діяльності			8	
Тема 11. Ефективність підприємницької діяльності			8	
Тема 12. Соціальна відповідальність бізнесу			10	
РАЗОМ	8	4	78	

5. ТЕМАТИКА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття №1 – 2 год.

Тема 1. Теоретичні засади підприємництва

Мета: закріпити поданий на лекції матеріал щодо сутності підприємництва.

Питання для обговорення:

1. Середовище функціонування підприємництва.
  2. Сутність, ознаки та цілі підприємництва.
  3. Принципи підприємницької діяльності.
  4. Об'єкти підприємницької діяльності.
  5. Функції підприємництва: інноваційна, соціальна, екологічна, стимулююча, організаційна.
  6. Правове забезпечення підприємницької діяльності.
  7. Підприємництво в умовах інноваційної економіки.
  8. Підприємництво та гармонійний (сталій розвиток).
  9. Екологізація підприємницької діяльності.
- Література: 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 13,14.

Тема 2. Види підприємництва

Мета: закріпити поданий на лекції матеріал щодо видів підприємництва.

Питання для обговорення:

1. Виробниче підприємництво: поняття, види, оцінні показники

ефективності.

2. Торговельне підприємництво. Торгові посередники та їх види.
3. Поняття і види бірж: товарні, фондові, валютні, біржа праці.
4. Товарні біржі.
5. Фондові біржі як складові ринку цінних паперів.
6. Світові фондові біржі та фондові індекси.
7. Біржа праці як інституційний елемент ринку робочої сили.

Література: 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 13,14.

Практичне заняття № 2 – 2 год.

Тема 3. Організація підприємницької діяльності

Мета: закріпити поданий на лекції матеріал щодо сутності підприємства, його функцій, форм та коопераційних зв'язків.

Питання для обговорення:

1. Суб'єкти та учасники підприємницької діяльності.
2. Класифікація підприємництва. Типи і види підприємництва.
3. Види підприємств за метою й характером діяльності.
4. Види підприємств за способом створення.
5. Види підприємств за формами власності майна.
6. Види підприємств за національною належністю капіталу.
7. Види підприємств за технологічною цілісністю і ступенем підпорядкування
8. Види підприємств за розмірами.
9. Поняття і суб'єкти мікропідприємництва.
10. Поняття і суб'єкти великого підприємництва.
11. Поняття і суб'єкти середнього підприємництва.

Література: 3, 4, 5, 6, 7, 10, 11, 13,14.

Тема 4. Управління підприємницькою діяльністю

Мета: закріпити поданий на лекції матеріал щодо сутності управління, планування та прогнозування діяльності підприємства.

Питання для обговорення:

1. Поняття, принципи і методи управління промисловим виробництвом.
2. Структура органів управління підприємством.
3. Прогнозування розвитку підприємства.
4. Поняття, принципи та методи планування промислового виробництва.
5. Види планування. Система планів та порядок їх розробки.
6. Виробнича програма підприємства. Показники виробничої програми.
7. Державне економічне регулювання діяльності суб'єктів господарювання.

Література: 3, 5, 6, 10, 12.

Практичне заняття №3 – 2 год.

Тема 5. Кадрове забезпечення та оплата праці в підприємницькій діяльності

Мета: закріпити поданий на лекції матеріал щодо персоналу підприємства, його професійного складу, сутності продуктивності праці та показників її вимірювання.

Питання для обговорення:

1. Кадровий потенціал підприємства: класифікація і структура.
  2. Продуктивність праці: суть і методи вимірювання.
  3. Планування зростання продуктивності праці.
  4. Організація і нормування праці.
  5. Визначення чисельності працюючих на підприємстві та показники використання трудових ресурсів.
  6. Форми та системи оплати праці.
- Література: 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 12, 13, 14.

Практичне заняття №4 – 2 год.

Тема 6. Матеріальні ресурси в підприємницькій діяльності

Мета: закріпити поданий на лекції матеріал щодо сутності матеріальних ресурсів підприємства та їх характеристик.

Питання для обговорення:

1. Поняття, класифікація і структура основних засобів.
2. Облік і оцінка основних засобів.
3. Види і показники зношення основних засобів підприємства.
4. Амортизація основних засобів підприємства.
5. Показники використання основних засобів.
6. Поняття і методика розрахунку виробничої потужності підприємства.
7. Економічна суть, матеріальний склад і структура оборотних засобів підприємства.
8. Оборотність оборотних засобів підприємства, показники оборотності.
9. Нормування оборотних засобів підприємства.
10. Показники використання оборотних засобів підприємства та шляхи їх покращення.

Література: 3, 4, 5, 6, 9, 10, 12, 13, 14.

Тема 7. Нематеріальні ресурси та інтелектуальна власність підприємства

Мета: закріпити поданий на лекції матеріал щодо сутності нематеріальних ресурсів підприємства.

Питання для обговорення:

1. Поняття, склад і роль нематеріальних ресурсів в умовах економіки знань.
2. Специфічні риси нематеріальних ресурсів.
3. Класифікація нематеріальних ресурсів.
4. Об'єкти промислової власності.
5. Нематеріальні активи.
6. Правова охорона нематеріальних активів.
7. Амортизація нематеріальних активів.
8. Оцінювання нематеріальних активів.
9. Забезпечення ефективності формування і використання нематеріальних ресурсів при здійсненні підприємницької діяльності.

Література: 5, 4, 6, 10, 13, 14.

Практичне заняття № 5 – 2 год.

Тема 8. Фінансові ресурси та інвестиції в підприємницькій діяльності

Мета: закріпити поданий на лекції матеріал щодо сутності, класифікації та економічної ефективності інвестицій та фінансових ресурсів підприємства.

Питання для обговорення:

1. Поняття, склад і структура фінансових ресурсів в підприємстві
2. Види фінансових ресурсів. Власні, залучені і позикові фінансові ресурси.
3. Інвестиції підприємства: поняття та функціонально-елементний склад.
4. Класифікація інвестицій.
5. Методи визначення необхідного обсягу капітальних вкладень.
6. Джерела фінансування реальних інвестицій.
7. Методологічні основи визначення ефективності виробничих і фінансових інвестицій.
8. Чинники підвищення ефективності використання капітальних вкладень та фінансових інвестицій.

Література: 3, 4, 5, 6, 7, 8, 12, 13, 14.

Тема 9. Якість продукції та її забезпечення в підприємстві

Мета: закріпити поданий на лекції матеріал щодо якості продукції та її конкурентоспроможності.

Питання для обговорення:

1. Поняття якості продукції та її основні показники.
2. Управління якістю продукції.
3. Стандартизація та сертифікація продукції.
4. Економічна ефективність підвищення якості продукції.
5. Конкурентоспроможність продукції.

Література: 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 13, 14, 15.

Практичне заняття № 6 – 2 год.

Тема 10. Витрати та ціноутворення в підприємницькій діяльності

Мета: закріпити поданий на лекції матеріал щодо витрат виробництва, собівартості продукції та ціноутворення.

Питання для обговорення:

1. Поняття, види і структура собівартості продукції.
2. Класифікація витрат на виробництво.
3. Планування собівартості продукції підприємства.
4. Поняття і види цін на продукцію підприємства.
5. Методи ціноутворення в умовах ринку.
6. Розв'язування задач.

Література: 3, 4, 5, 6, 8, 11, 12, 13, 15, 14.

Практичне заняття № 7 – 2 год.

Тема 11. Ефективність підприємницької діяльності

Мета: закріпити поданий на лекції матеріал щодо прибутку підприємства, рентабельності діяльності та показників оцінки економічної ефективності виробництва.

Питання для обговорення:

1. Виручка від реалізації продукції і доход підприємства
2. Економічна суть і види прибутку підприємства, його розрахунок і використання
3. Поняття і показники рентабельності виробництва та методи їх розрахунку
4. Оцінка та шляхи забезпечення фінансової стійкості підприємства.
5. Ефективність виробництва: суть, види та чинники зростання.
6. Економічна безпека підприємства.

Література: 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 12, 14.

Тема 12. Соціальна відповідальність бізнесу

Мета: закріпити поданий на лекції матеріал щодо сутності та основних засад соціальної відповідальності бізнесу.

Питання для обговорення:

1. Соціальна відповідальність бізнесу та концепція гармонійного сталого розвитку
2. Індикатори для моніторингу реалізації Цілей гармонійного розвитку.
3. Соціальна відповідальність бізнесу: поняття і складові.
4. Соціальна відповідальність бізнесу та циклова економіка.
5. Ділова етика підприємця.
6. Шляхи підвищення ефективності підприємницької діяльності.
7. Маркетингові резерви забезпечення ефективності підприємницької діяльності.

Література: 5, 6, 7, 8, 10, 13, 14.

6. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Завдання для самостійної роботи з дисципліни «Підприємництво» виконуються самостійно кожним студентом відповідно до порядкового номеру в журналі та оформляється у вигляді правильно виконаного завдання у робочому зошиті. Теоретична частина містить 40 теоретичних завдань для опрацювання. Практична частина являє собою комплексне завдання розрахунку основних техніко-економічних показників роботи цеху промислового підприємства, яке охоплює основні теми дисципліни.

Завдання для виконання:

1. Висвітліть особливості антикризового управління як специфічного типу управління та порівняйте його види.
2. Вкажіть переваги та недоліки типів виробництва, а також види продукції, що виготовляється за окремим типом виробництва.
3. Порівняйте контрактну та відрядну системи оплати праці.
4. Дайте характеристику диверсифікації виробництва як стратегії розширення присутності підприємства на ринку та його фінансової стабілізації.
5. Висвітліть суть основних етапів діагностики техніко-технологічної бази підприємства та вкажіть оптимальні величини показників науково-технічного рівня виробництва.
6. Дайте порівняльну характеристику формам співробітництва партнерів за окремими напрямками підприємницької діяльності.

7. Визначте можливі небезпеки, які впливають на діяльність швейного підприємства та розробіть заходи щодо їх подолання.
8. Доведіть економічну і соціальну ефективність стандартизації і сертифікації продукції харчової промисловості.
9. Вкажіть переваги та недоліки створення та функціонування венчурних фірм.
10. Розкрийте суть і значення енергозбереження, та його вплив на собівартість продукції підприємства.
11. Доведіть ефективність використання системи участі працівників підприємств у прибутках.
12. Порівняйте стратегічне і тактичне планування на підприємстві.
13. Висвітліть значення нематеріальних ресурсів для сучасної системи господарювання з огляду підвищення ефективності виробництва.
14. Вкажіть шляхи прискорення обороту оборотних засобів підприємств легкої промисловості.
15. Визначте пріоритетні напрями підвищення конкурентоспроможності продукції підприємств вугледобувної галузі промисловості України та можливості їх реалізації.
16. Дайте характеристику маржинальному підходу до управління витратами, оцініть його переваги та недоліки.
17. Висвітліть вплив маркетингової діяльності підприємства на формування виробничої програми.
18. Порівняйте типи інтелектуальної власності як правового захисту результатів інноваційної діяльності підприємства.
19. Вкажіть переваги і недоліки форм інтернаціоналізації різних суб'єктів підприємницької діяльності.
20. Дайте характеристику напрямкам підвищення ефективності використання основного капіталу підприємств харчової галузі промисловості України .
21. Висвітліть доцільність створення та функціонування служби безпеки фірми за ринкових умов діяльності.
22. Роз'ясніть об'єктивну необхідність та ефективність застосування лізингу як нової форми оновлення й розвитку технічної бази підприємств (організацій).
23. Проведіть порівняльний аналіз процедури банкрутства неспроможних підприємств України та країн Європи.
24. Вкажіть та дайте коротку характеристику основним чинникам підвищення ефективності формування і використання виробничих інвестицій.
25. Висвітліть особливості міжцехового та внутрішньоцехового оперативного-календарного планування на підприємствах.
26. Порівняйте правові основи функціонування підприємства в Україні та Польщі.
27. Роз'ясніть проблеми створення запасів матеріалів та регулювання цих запасів на підприємствах різних галузей промисловості.
28. Охарактеризуйте та порівняйте основні види та методи прогнозування діяльності підприємства.

29. Дайте порівняльну характеристику ролі та місця підприємства в економічній системі суспільства за різними економічними теоріями.
30. Порівняйте склад фінансових, інвестиційних та інших витрат підприємства та визначте вплив їх вартості на діяльність підприємства.
31. Дайте характеристику ставки дисконту (капіталізації) та роз'ясніть ситуації застосування різних її величин.
32. Доведіть ефективність використання ноу-хау в діяльності підприємств (організацій).
33. Охарактеризуйте основні етапи стратегічного планування на прикладі конкретного підприємства.
34. Дайте рекомендації щодо вдосконалення сучасної системи управління персоналом на вітчизняних підприємствах з урахуванням зарубіжного досвіду.
35. Охарактеризуйте загальні та пріоритетні напрями НТП в окремих галузях народного господарства України та їх можливий вплив на підвищення ефективності діяльності підприємств.
36. Висвітліть переваги та недоліки сучасних моделей розвитку підприємства.
37. Розкрийте суть сучасних проблем простого й розширеного відтворення основних засобів промислових підприємств України та запропонуйте можливі заходи для їх вирішення.
38. Порівняйте форми технічного розвитку підприємства.
39. Визначте пріоритетність чинників активізації інноваційної діяльності підприємства.
40. Дайте характеристику чинникам та резервам зростання прибутку суб'єктів господарювання (підприємницьких структур).

7. ТРЕНІНГ З ДИСЦИПЛІНИ – 4 год.

Тема проведення тренінгу: «Основні чинники розвитку сучасного підприємства».

Мета проведення тренінгу активізувати студентів у навчальному процесу, визначити основні чинники розвитку сучасного підприємства та окреслити внутрішні фактори, що стримують розвиток підприємства; розробити заходи, спрямовані на вирішення існуючих проблем у колі означеної теми. Тренінгові заняття проводяться із використанням спеціально підготовленої бутафорії (макети ранжирувальних таблиць для виконання поставлених завдань, клейкі листки, записний папір) та охоплюють всі теми дисципліни.

Порядок проведення тренінгу:

1. вступне слово викладача щодо обраної методики модерації та її тематики і мети проведення;
2. оголошення настановчого питання «Чинниками розвитку підприємства в сучасних умовах є...» (вибір студентами які чинники: зовнішні чи внутрішні, більшою мірою впливають на розвиток підприємства);
3. оголошення проблемного питання: «Внутрішніми чинниками розвитку сучасного підприємства є...» (вибір кожним студентом 5-ти основних внутрішніх чинників розвитку підприємства)

4. оголошення ранжирувального питання: “Які внутрішні фактори стримують розвиток Вашого підприємства?” (вибір студентами 3-ох найбільш пріоритетних чинників, які впливають на розвиток підприємства)

5. проблемний аналіз у малих групах (обговорення учасниками груп трьох вибраних чинників за наступними критеріями: у чому виявляється проблема?, Що може бути причиною проблеми?, Що слід зробити для подолання проблеми?, Які можуть виникнути перешкоди?)

6. презентація результатів роботи кожної з груп;

7. підведення підсумків проведення тренінгу.

8. ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ ТА МЕТОДИ ДЕМОНСТРУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

В процесі вивчення дисципліни «Економіка підприємства» використовуються наступні методи оцінювання навчальної роботи студента:

- поточне тестування та опитування;
- розв’язання розрахунково-аналітичних завдань;
- підсумкове тестування по кожному змістовому модулю;
- написання есе, наукових доповідей.

10. КРИТЕРІЇ, ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни "Підприємництво" визначається як середньозважена величина, в залежності від питомої ваги кожної складової залікового кредиту:

Модуль 1		Модуль 3	Модуль 4
40%	40%	5%	15%
Поточне оцінювання	Модульний контроль 1	Тренінг	Самостійна робота
Оцінка визначається як середнє арифметичне з оцінок, отриманих під час практичних занять по темах 1-16	Письмова контрольна робота за темами 1-16, яка містить 5 тестів (по 6 балів), 1 визначення (10 балів), 1 теоретичне завдання (30 балів), 1 розрахунково-аналітичне завдання (30 балів)	Оцінка за тренінг визначається як середнє арифметичне з оцінок, отриманих за виконання завдань тренінгу	Оцінка за самостійну роботу визначається як середнє арифметичне з оцінок, отриманих за виконання завдань для самостійної роботи

Шкала оцінювання:

За шкалою університету	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90-100	відмінно	A (відмінно)
85-89	добре	B (дуже добре)
75-84		C (добре)
65-74	задовільно	D (задовільно)
60-64		E (достатньо)
35-59	незадовільно	FX (незадовільно з можливістю повторного)

1-34		F (незадовільно з обов'язковим повторним курсом)
------	--	--

11. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

№	Найменування	Номер теми
1.	Електронний варіант лекцій	1-12
2.	Методичні вказівки до проведення практичних занять	1-12
3.	Мультимедійний проектор	1-12

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 №436-IV (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 №2755-VI (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Цивільний Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV (зі змінами та доповненнями). URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Закон України від 15.05.2003 № 755-IV «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» (зі змінами та доповненнями. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Бізнес-планування підприємницької діяльності : навч. посіб. / З. С. Варналій, Т. Г. та ін. Чернівці: Технодрук, 2019. 264 с.
6. Гаєвська Л.М. Підприємницька діяльність : підручник Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. 500 с.
- Доброва Н.В., Осипова М.М. Основи бізнесу: навч. посіб. Одеса: Бондаренко М. О., 2018. 305 с.
8. Економіка і бізнес: підручник / за ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника, д.е.н., проф. О. І. Карінцевої. Суми: Університетська книга, 2021. 316 с.
9. Організація власного бізнесу: навч. посіб.: за ред. к.е.н., доц. Є.В. Ткача. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т. ім. Ю.Федьковича. 2023. 264 с.
10. Основи підприємництва: підручник / [Біляк Т.О., Бірюченко С.Ю., Бужимська К.О., та ін.]; під заг. ред. Н.В. Валінкевич. Житомир : ЖДТУ, 2019. 493 с.
11. Основи підприємницької діяльності : підручник / за редакцією д.е.н., проф. В.М. Марченко. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського. Видво «Політехніка», 2022. 515 с.
12. Підприємництво. Ч. 1. Теоретичні основи організації підприємницької діяльності : підручник / С. В. Панченко, В. Л. Дикань, О. В. Шраменко та ін. Харків : УкрДУЗТ, 2018. 241с.
13. Підприємництво. Ч. 2. Реалізація підприємницької діяльності у сучасних ринкових умовах: підручник / С. В. Панченко, В. Л. Дикань, О. В. Шраменко та ін. Харків : УкрДУЗТ, 2018. 228 с.
14. Створення власного бізнесу: навч. посіб. / А. М. Колот, Г. О. Швиданенко, та ін. К. : КНЕУ, 2017. 311с.